

LBRIS

We know
books

JEAN-LOUIS VULLIERME

O oglindă a Occidentului

Nazismul și civilizația occidentală

Traducere din limba franceză de
VASILE SAVIN

editura rao

Robinson, William, 288, 371
 Rockefeller, John D, 44, 62, 279
 Roosevelt, Theodore, 64
 Rosenberg, Alfred, 25, 53, 58, 61, 72,
 75, 284
 Russell, John, 160

S

Sainte-Geneviève, 107
 Sartre, Jean-Paul, 26
 Sauckel, Fritz, 297
 Schacht, Hjalmar, 97
 Schlieffen, Alfred von, 141
 Schmitt, Carl, 180-184, 334, 365, 371
Shoah, 8, 19, 23, 266, 355, 363-364,
 366, 368
 Sitting Bull, 84
 Skorzeny, Otto, 68
Sonderkommandos, 125, 265, 317, 354
Sonderweg, 256, 259
 Speer, Albert, 25, 299, 319, 372
 Spencer, Herbert, 282
 Spengler, Oswald, 187, 337, 372
 Spinoza, Baruch, 206
 Stahlecker, Franz Walter, 317
 Stalin, Iosif, 25, 71, 75-77, 272, 293,
 300, 315, 344-345
 Standard Oil, 41, 279
 Stein, Karl von und zum, baron, 114,
 313
 Stern, William, 283
 Stowe, Harriet Beecher, 304
 Streicher, Julius, 58, 284
 Stroop, Jürgen, 297
 Stuyvesant, Peter, 47

We know
books \$

Şuani, 107, 313

T

Tacit, 103, 115, 313-314, 369
 Talaat, Mehmet, 269, 275
 Tedeschi, Giuliana, 272
 Terman, Lewis, 283
 Thomas, Max, 317
 Trotha, Lothar von, 136, 140-142, 322
 Troški, Lev, 46, 202, 329
 Truman, Harry, 265

V

Vacher de Lapouge, Georges, 282, 289
 Van Buren, Martin, 79, 86, 366
 Vercingetorix, 107
Volksggeist, 116, 169

W

Waffen SS, 188, 339
 Washington, George, 84, 91, 285, 309
 Watts, Isaac, 154
 Weber, Max, 134, 181, 200, 280, 335,
 341, 372
Weimar, 37, 145, 148, 175, 180-181,
 183, 200, 203, 263
White Trash, 90, 94, 304
 Whitney, Leon, 52
 Wilson, Woodrow, 120, 251

Y

Yishouv, 234, 352-353

SUMAR

PROLOG	5
INTRODUCERE. Nürnberg, oraş occidental	13

PARTEA ÎNTĂI

Ideologia exterminării

1. Comentarii asupra unui mister	23
2. Un model american	41
2.1 Un model antisemit industrial	42
2.2 Un model de suprematism rasial şi de eugenism	52
2.2.1 Ştiinţa raselor	53
2.2.2 Adevăăr, realitate şi ştiinţă rasială	55
2.2.3 Combinaţia rasistă, eugenistă şi ecologistă	59
2.3 Cucerirea Vestului, model pentru cucerirea Estului	65
2.3.1 Natura cuceririi Estului	66
2.3.1.1 Specificitatea Partidului unic	74
2.3.2 Cucerirea suprematistă a Vestului	79
2.3.3 Suprematism şi democraţie în America	88
2.3.3.1 Suprematism, aristocratism şi vis american	93
2.4 Un model de susţinere pasivă	97
3. Revoluţia naţionalistă	101
3.1 Identitatea naţională a teoriilor naţionaliste	109
3.2 Naţionalism şi civilizaţie	117
4. Colonialism şi trecerea la act	121
4.1 Anempatism	121
4.2 Acivilism	136
4.3 Colonialism intraeuropean	143

4.3.1 Rădăcini coloniale ale teoriei hitleriste a mondializării . . .	143
4.3.2 Marea Britanie și dominarea Irlandei	149
4.4 Propagandism și exterminare	161
5. Acțiunea istorică	167
5.1 Istoricismul și triumful voinței	167
5.2 Pozitivismul juridic și efectele sale asupra terorismului de stat . .	174
5.2.1 Weimar și dezbaterăa asupra democrației	181
5.3 Militarism și autoritarism	184
5.4 Populismul, mesianismul charismatic și birocrăția	193
6. Antagonismul	206
6.1 O structură cu o ideologie comună	206
6.2 Despre responsabilitate	212

PARTEA A DOUA

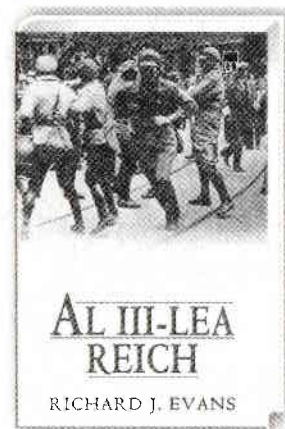
Ieșind din ideologia exterminării

7. Terapii cognitive	219
7.1 Despre universalitățile Occidentului	219
7.2 Carta	224
8. Construcții mitice, perspective concrete	231
Concluzie. Privind Vestul în față	252
Note	259
Mulțumiri	362
Bibliografie	363
Index	374

EDITURA RAO VĂ OFERĂ

Al III-lea Reich

RICHARD J. EVANS

Cartea reprezintă o analiză extrem de documentată și amănunțită a principalelor elemente care au stat la baza formării partidului nazist. Unul dintre numeroasele merite ale acestei lucrări excepționale, poate cel mai important, este faptul că insistă asupra violenței de masă, oferind o panoramă a societății germane înainte, în timpul și după preluarea puterii de către Hitler. Citind-o, aproape că simți mirosul sângelui provenit de la nenumăratele ultraje fizice ordonate și săvârșite de germani. *Al III-lea Reich* este o sinteză strălucită – de mare interes atât pentru publicul larg, cât și pentru specialiști – a istoriei germane, autorul reușind să enumere și să elucideze curentele sociale, politice și culturale care au făcut posibilă apariția nazismului și încercând să înțeleagă și să explice originile regimului nazist.

LBRIS

We know
books

PARTEA ÎNTÂI

Ideologia exterminării

CAPITOLUL 1

Comentarii asupra unui mister

În locul expresiilor „Holocaust”¹ și „Shoah”², voi folosi aici un termen care rezumă lucrurile și era folosit atât de supraviețuitori, cât și de călăi, acela de „exterminare”³. Acest cuvânt mi se pare mai elocvent, în îngrozitoarea lui simplitate, decât cel de „genocid” contaminat, din păcate, de considerente diplomatice și tactice a căror miză este⁴.

Pentru a fi clar, poziția mea este că naziștii au procedat în mod deliberat la cea mai vastă și mai radicală exterminare din întreaga istorie modernă (fără a ne putea asigura că nu a avut echivalent ca proporție în istoria veche). Populațiile evreiești, care erau obiectul unei ostilități deosebit de specifice și prioritare, au fost victimele centrale. Ele nu puteau scăpa din represaliile respective prin revoltă, supunere sau convertire și deci au suferit numeroase masacre. Dar exterminarea, inclusiv în cele mai rele modalități, nu le era rezervată doar lor. Țigani (romi) le-au suportat odată cu ele, la fel și popoarele slave și încă într-un mod masiv⁵. Ar fi urmat rușii și turco-mongolii⁶. Ea s-a dovedit pentru toți sistematică⁷, mobilizând resursele unui guvern în serviciul unei aneantizări care nu ar cunoaște excepție decât prin sclavie.

Împărtășesc cu Yehuda Bauer⁸, care a consacrat acestei chestiuni una dintre reflecțiile cele mai profunde, sentimentul că o abordare comparativă este indispensabilă, că o ierarhizare a suferințelor îndurate⁹ ar fi nedreaptă și că o interpretare mistică este respectabilă, însă contraproductivă. Subscriu alături de el la afirmarea unei

cauze și a unei responsabilități, în principal, ideologice. Mă despart de el totuși în privința a trei puncte fundamentale.

Primul: antisemitismul nu este unicul determinant al acestei ideologii sau cel care a dat naștere tuturor celorlalte ca niște consecințe logice sau simple schimbări de formă, deși este cauza priorității date exterminării evreilor asupra altor acțiuni similare și aserviri simultane. Al doilea: antisemitismul nu-i nici mai mult, nici mai puțin ideologic ori fantasmatic decât ceilalți determinanți. Cel de-al treilea punct este acela că a stabili nu o diferență absolut reală, ci o suspendare radicală între exterminarea populațiilor evreiești și alte exterminări vizând, de asemenea, să fie nelimitate, pe motiv că una ar fi „irațională“ pe când celelalte (cum este cea a țiganilor, a armenilor de mai înainte¹⁰, dar și mai târziu a populației tutsi¹¹ și a altor populații supuse în alte circumstanțe, precum kurzii, având ca țintă exterminarea) ar fi „pragmatice“, este o greșeală¹².

Hitler considera că avea rațiuni „pragmatice“ să se debaraseze de evrei. Aceste motive făcuseră, după cum vom vedea, obiectul unor construcții intelectuale detaliate de către niște autori provenind, ca să zicem așa, din toate teritoriile Occidentului. De altfel, Y. Bauer ajunge să se contradică atunci când caută să dovedească iraționalitatea aparte a unei persecuții ce s-ar întinde la nivel planetar, în opoziție cu unele persecuții localizate, dar la fel de extreme, pe care le califică „raționale“. În acest caz uită că este autorul unei excelente lucrări ce demonstrează că Hitler și Göring vizaseră cât se poate de clar împingerea evreilor dincolo de granițele Germaniei, îndeosebi prin vinderea lor puterilor străine, atât pe vremea Conferinței de la Évian (1938), cât și în lunile ce au urmat, și acceptând consecința imediată cum că, de fapt, aceste populații s-ar fi deplasat, pur și simplu¹³. Raționamentul următor este monstruos (exprimat ca o amenințare menită să accelereze negocierile de vânzare): „Chestiunea evreiască trebuie reluată și coordonată o dată pentru totdeauna, cât și rezolvată într-un fel sau altul (*so oder so*)“¹⁴, cu alte cuvinte, deoarece țările străine nu-i vor pe evrei¹⁵, pe care nu-i dorim nici noi, vom aplica o soluție mult mai radicală. Cuvântul „monstruos“

nu înseamnă „irațional“. O minte normală, care nu se abandonează întru totul ideologiei, va considera că nu există nicicând un interes pentru aneantizarea totală a unei populații, fie ea și ostracizată. Niște cinici precum Göring și Speer ar fi preferat de o sută de ori o reducere a acestora la sclavie care ar fi întărit efortul de război și nu ar fi privat Germania de cei mai buni savanți ai săi. Ar fi fost, într-adevăr, mai „pragmatică“, deși absolut cumplită. Dar Hitler, Himmler, Goebbels, Rosenberg nu subscriau la această idee. Reflectaseră înde lung pentru a se convinge că evreii reprezentau un pericol real și imediat, îndeosebi privind scopul strategic pe care îl constituia cucerirea Uniunii Sovietice, o țară pe care prisma lor ideologică o reducea la o masă de sclavi (foștii iobagi ai țarilor de origine germană) în mâinile comisarilor politici și altor conducători bolșevici, în majoritate evrei¹⁶. Oricât de stranii ni se par aceste premise, prin prisma actelor ce au urmat și pe care le cunoaștem (extraordinara rezistență militară a rușilor și epurările antisemite ale lui Stalin), ele se încadrează clar într-un raționament care, formal, se susține. A construi o dihotomie între exterminarea evreilor și cea a celor care, născuți romi, armeni sau tutsi, nu puteau să înceteze de a mai fi ori să scape este o contaminare ideologică la care este important să rezistăm cu multă atenție¹⁷.

Problema iraționalității este importantă, fiindcă ne face adeseori să ne referim la exterminare ca la ceva imposibil de înțeles vreodată. Consider că o socotim astfel pentru că nu vrem, într-adevăr, să o înțelegem, temându-ne în sinea noastră că a o înțelege ar însemna, într-un fel, a o aproba sau a nu respecta suferința victimelor. Or, e perfect posibil să dezaprobam niște fenomene pe care le înțelegem și să le combatem cu atât mai mult cu cât le înțelegem mai bine.

În plus, trebuie să evităm să punem crima în seama victimelor în loc de a o raporta, așa cum s-ar conveni, la călăi. Prada unei sălbăticiuni ori a unui asasin în serie nu intră, ca să zicem așa, în sfera ei de suferință. Ceea ce trebuie să analizăm este mai degrabă natura animalului sălbatic sau cea a asasinului decât a victimei. Nu a existat

o exterminare evreiască, ci o exterminare nazistă unde evreii au fost obiect, nu subiect. Oare nu ar fi fost preferabil ca Sartre, la fel ca atâția alții înainte și după el, să-și fi intitulat cartea *Reflecții asupra chestiunii antisemite* în loc de *Reflecții asupra chestiunii evreiești*? Evident că putem înțelege încercarea făcută de cel care, împreună cu ai săi, este victima unui ucigaș atât de îndârjit căruia i-a reușit acțiunea în asemenea proporții și în modalități pe cât de diverse, pe atât de inumane, încât să se considere ținta aproape unică a unui eveniment izolat ce scapă oricărei descrieri. Dar asta înseamnă, într-un fel, să minimalizăm oroarea în loc să o reducem la ceea ce semnifică în sine. Victimele evreiești, vizate cu prioritate, însă nu exclusiv, vedeau câteodată în jurul lor și alte populații care sufereau la fel până la moartea în aceleași condiții (exterminare sau sclavie) și în cadrul unui plan care îi stabilea fiecărei victime locul considerat convenit. Contabilizarea proporțiilor avea un sens pentru comanditar, sens care nu este același pentru cel care se atașează mai puțin de ai săi. În plus, poziția unei unicități absolute, dacă are, într-adevăr, ca rezultat interzicerea banalizării, ce trebuie îndepărtată oricum ținându-se cont de imensitatea crimei, a avut drept consecință consolidarea statutului special al victimei. În loc să-i considerăm pe membrii populațiilor evreiești niște persoane perfect normale, cu specificitatea lor, la fel ca pe basci sau gali, persoane având o istorie extraordinară și care au avut parte de atrocități care, singure, sunt anormale, facem loc unei schimbări de ordin metafizic. Dar în locul unei metamorfoze imaginare, în realitate produsă exclusiv de ură, nu ar fi mai bine să „denazificăm“ și mai mult interpretarea, să eliminăm din ea orice urmă a doctrinei criminale pentru a ne plasa deasupra ei și a-i desăvârși descompunerea? Abia atunci monstrul va fi căpătat un statut aparte și unic, mai mult decât inocentul.

Chiar și pentru asta trebuie să încercăm să înțelegem. Or, putem avea în vedere faptul că astăzi i-am înțelege pe nazisti mai bine decât se înțelegeau ei înșiși. Desigur, își cunoșteau intențiile dându-și niște justificări pe care azi le cunoaștem prea bine. Însă putem vedea cu mai multă claritate decât ei cum aceste intenții se

înscriu într-un complex ideologic ale cărui izvoare și interacțiuni ajung să fie retrasate.

Odată cu trecerea anilor, putem analiza cauzele formidabilei reînvieri a iudeofobiei care a cuprins Occidentul începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea; cauze pe care antisemiții nu reușeau să le observe, dar care le provocau un sentiment pe care se străduiau să-l justifice rațional, în general cu tot felul de născociri și cât mai lamentabil. Antisemitismul, pe care eu propun să-l numim *industrial*, vehiculat de nazisti nu întreține decât un raport îndepărtat cu *antiudaismul* fazelor precedente. Tot atât de distinct este și *antisionismul* contemporan. E de la sine înțeles că respectivele curente pot coabita, se pot sprijini unul pe celălalt, sau să se ascundă unul în spațiile celuilalt. Tot la fel de sigur este că păstrează o legătură istorică. Antiudaismul este cel care i-a plasat pe evrei într-o situație economică și socială aparte, care își schimbă complet sensul și importanța începând cu secolul al XIX-lea, din motive fără nicio relație directă între ele, și face să apară antisemitismul industrial ce duce la evenimentele care, ulterior, cristalizează antisionismul. Cu toate acestea, au în comun doar faptul de a fi, deși nu în totalitate, îndreptate împotriva acelorași grupuri.

Evident, gânditorii avizați nu se pot împiedica să nu bănuiască o legătură substanțială, iar cei traumatizați nu se pot împiedica să nu se neliniștească. Unii, repetând zicala că nu iese fum fără foc, își zic că sigur trebuie să fie vinovați de ceva pentru a trezi astfel trei stări de ură succesive, chiar dacă sunt incapabili să-și întemeieze bănuiala pe argumente reale și nu fantasmagorice. Alții se întrebă care este originea, atât de neînțeleasă încât trebuie să fie mistică, a unui asemenea destin. Realitatea este deopotrivă mai simplă, mai puțin măreață și în același timp destul de fascinantă.

Inițial, antiudaismul a fost și va rămâne mult timp un fenomen strict socio-religios¹⁸; antiudaismul industrial este, în principal, socio-economic, antisionismul, esențial sociopolitic. Antiudaismul îi separase pe evrei de societatea creștină cu mult înainte de ghetozare¹⁹, iar această segregare indusese o diviziune a muncii. Într-adevăr,

începând cu Charlemagne, un grup social și religios pe care nimic nu-l predispucea mai mult decât pe altele la comerț a văzut încredințându-i-se, printr-un acord expres între împăratul Occidentului și calif, recunoscut în mod tacit de succesorii acestora, restaurarea legăturii comerciale rupte dintre cele două imperii adverse, dar economic indispensabile unul altuia²⁰. În timp ce, sau mai degrabă pentru că Mediterana devenise „un lac musulman pe care nicio scândură creștină nu mai putea pluti” (Pirenne) și că negustorii tradiționali erau de acum *personae non gratae* pe unul sau altul dintre teritorii, a fost nevoie să se recurgă la neutri. Evreii, care susținuseră islamul împotriva Persiei, apoi în Spania, și fuseseră, neîndoielnic, majoritari în triburile yemenite, pe urmă la monarhii berberi, și se așezaseră pe toate teritoriile fostului Imperiu Roman de Apus, erau plasați ideal pentru a îndeplini un asemenea rol. Rețeaua existentă de corespondențe talmudice, până atunci doar teologică și juridică, a servit drept punct de schimburi între Est și Vest. Succesul acestei operațiuni a fost atât de mare, încât o monarhie turcă foarte importantă, a khazarilor din Crimeea, s-a convertit la iudaism²¹ pentru a beneficia la rândul ei de statutul de neutralitate. Mai multe cetăți italiene, precum Genova și Amalfi, au căutat mai târziu să dobândească un rol asemănător fără a se converti. Doar una singură a reușit. Iată originea prosperității venețiene²².

În Europa luase naștere o specializare, într-o formă consensuală (și sub forme oarecum diferite în lumea musulmană), între părțile care găseau aici un avantaj durabil. Efectele sale au fost spectaculoase. Dacă, spre exemplu, ziua de duminică a înlocuit legal și practic în Europa ziua de sâmbătă ca zi de târg, ei i se datorează. Elitele evreiești s-au orientat astfel spre profesii pe care azi le-am numi terțiare, începând cu marele comerț, banca, medicina și, mai general, profesiile intelectuale, inclusiv preoția (în acest ultim caz, desigur, numai pentru uzul lor). Trebuie, într-adevăr, să precizăm că este vorba de elite, fiindcă nimic nu ne permite să presupunem că specializarea economică, în cazul căreia trebuie să o distingem de segregare, i-a avut în vedere și pe cei sărmani²³.

Cât privește elitele creștine, acestea își consolidau dominația militară și judiciară asupra economiei, agrară până la prima revoluție industrială. Monarhi și nobili scoteau beneficiu fără niciun pericol din activitățile atribuite limitativ evreilor și plasate sub supravegherea vigilentă a Bisericii în plan politic, social și ideologic. De partea lor, elitele evreiești puteau prospera, sub efectul propriului oligopol relativ, păstrându-și discret, dar eficace identitatea culturală și dezvoltându-și educația personală²⁴. Antiiudaismul nu-și pierdea efectele, care luau întorsături dramatice de fiecare dată când guvernele doreau să-și întărească propriile dimensiuni religioase²⁵. Însă echilibrul s-a menținut timp îndelungat, cel puțin tot atâta vreme cât ascensiunea burgheziei și îmburghezirea nobilimii nu au provocat o concurență materială crescândă între elitele creștine și cele ale minorităților evreiești.

Dimpotrivă, puterile creștine și musulmane erau, în general, atât de satisfăcute de un asemenea aranjament, încât atunci când regii catolici i-au alungat pe evrei din Spania, atât ca urmare a naturii teologice a propriei legitimități, cât și asocierii istorice iudeo-musulmane în teritoriile recucerite, între ei au existat dispute ca să-i primească pe expulzați. Marele Duce al Toscanei a fost primul care i-a solicitat, urmat la scurt timp de sultanul Sublimei Porți. În felul acesta, evreii s-au răspândit pentru a doua oară în Italia. Doar Roma și Veneția și-au manifestat o rezervă, din motive teologice în cazul papalității și comerciale în cazul Veneției, sfârșind prin a impune ghețozarea²⁶. Din punct de vedere global, evreii s-au inserat în societatea italiană mai bine decât în altă parte, o situație care a lăsat sechele protecătoare până în epoca mussoliniană. Salonicul a devenit o metropolă iudeo-turcă. Atatürk²⁷ s-a născut aici și l-a iubit întotdeauna.

Când s-a petrecut a doua revoluție industrială, echilibrul nu se mai putea păstra. Economia încetase să mai fie agrară. Sectorul terțiar începea să le depășească pe toate celelalte. În mod destul de rapid, involuntar și imprevizibil, elitele comunităților foarte minoritare au trecut de la periferie în centrul sistemului. Profesii terțiare, altădată auxiliare, au căpătat o nouă greutate. În timp ce prima revoluție industrială fusese

însoțită doar de o liberalizare generală, antrenând incidental emanciparea juridică a evreilor, fără a tulbura repartizarea rolurilor, cea de-a doua revoluție industrială făcea deschidere către o lume nouă. S-a văzut apariția presei de masă, a marilor magazine, înmulțirea universităților. Băncile, care orientau fluxurile financiare spre infrastructuri feroviare și navale și către marile întreprinderi care se creau, deveneau inima economiei. Evreii nu au deținut în niciun fel monopolul activităților pe care le desfășurau, însă secolele de specializare anterioară îi predis puneau fără putință de tăgadă la ocuparea unui loc de frunte²⁸ sau extinderea celui deja avut, în timp ce emanciparea le permitea, de asemenea, să se lanseze în profesii care altădată le erau interzise.

Începea să li se remarce prezența relativ mare în domeniul bancar, presei, editorial, învățământului, medicinei, noului comerț de masă ori în consiliile de administrație ale întreprinderilor uriașe care se creau pe baza unor tehnici noi și trebuiau finanțate în alt mod decât cel artizanal²⁹. Cu cât țara era mai avansată din punct de vedere economic, cu atât deplasarea era mai sensibilă. O evoluție mecanică a început să fie considerată drept un complot³⁰. Cum nimeni nu era la vremea respectivă capabil să analizeze aceste dezvoltări, unii au început să scoată la iveală temele oarecum uitate ale antiudaismului; iar aceasta, în mod paradoxal, se întâmpla chiar când slăbirea generală a sentimentului religios și centrarea inopinată a activităților obișnuite ale evreilor în economie păreau că voiau să antreneze o lentă, dar inexorabilă asimilare. Naționalismul care lua pretutindeni o turnură violentă observa cu neîncredere finanțarea mascată de către bănci, așadar de evrei, a războiului modern.

În pofida preponderenței terțiare a elitelor lor, aceștia nu aveau nici cea mai mică unitate ideologică. Dacă mulți țineau să-și păstreze, cu mândrie, tradițiile religioase, o făceau în maniera creștinilor, mai exact cu un efect mai mult decât simbolic asupra vieții practice. În paralel, convingerea lor legitimă de a reprezenta unul dintre izvoarele fundamentale ale culturii Occidentului și accentul pus pe temele morale în teologia lor nu antrenau consecințe vizibile. Intelectualii din cadrul lor luau parte, în bună măsură, la toate

dezvoltările ideologice, științifice și artistice ale secolului. Erau văzuți pretutindeni și lumea începuse să le reproșeze acest lucru.

Persoanele cele mai dornice să se substituie evreilor în posturile devenite recent cele mai interesante sau mai bănoase, în consens cu naționaliștii înfierbântați, i-au acuzat treptat de fapte rele adesea neobișnuite și profund contradictorii. Într-un interval de câteva decenii, un bulgăre de insulte s-a amplificat ajungând o avalanșă.

Dacă erau bogați, erau numiți plutocrați fără suflet; dacă erau săraci (adică majoritatea dintre ei), li se zicea golani împuțiți; dacă erau ziariști, scriitori sau profesori, erau numiți stricători de limbă; dacă se manifestau în plan artistic, erau numiți perversi ireverențioși; ca liberali, li se spunea că divizau națiunea; ca socialiști, erau dușmani ai statului; dacă erau comuniști, se considera că erau adversari ai neamului omenesc; ca avocați și bancheri, erau socotiți lipitori; ca negustori, erau numiți speculanți sau indivizi care înfometau lumea; dacă își practicau ceremoniile, li se zicea că erau ucigașii lui Hristos, iar dacă făceau afaceri cu străinătatea, erau priviți ca spioni. În timp ce se afirma despre ei că aveau o putere incredibilă, că erau membri ai unor societăți secrete, în stare să manipuleze parlamentele și să-i corupă pe toți miniștrii, să influențeze politica externă a guvernelor rivale; și, în același timp, erau tratați drept leneși, lași, slugarnici, servili, lipsiți de cuvânt, avari, hoți, ucigași de copii, corupători morali, violatori și pești susținători de prostituate, sangvinari, oameni de clan, ocultști, mincinoși inveterați, expansivi până la vulgaritate, secretoși, depravați, meschini, mărunți, invidioși, urâți și bolnăvicioși. O epuizare pur tehnică a vocabularului injuriilor lasă tot mai mult loc diatribelor, discursurilor și bârfelor la adresa acestora. Ele au alimentat conținutul popular al antisemitismului erei industriale care se născuse, după cum am văzut, dintr-o cauză cu totul diferită.

Poliția secretă țaristă, care s-a specializat încă de la crearea ei, în 1881, în manipularea planificată cu agenți provocatori, a fost prima care s-a ocupat în mod deliberat de fenomen pentru a deturna atenția țăranilor și muncitorilor de la recesiuni și a controla mișcările revoluționare născute din adaptarea politică lentă a Rusiei. S-au fabricat

documente pentru a susține acuzațiile (între care *Protocoloalele Înțelepților Sionului*³¹), s-au pus la cale asasinat contra unui mare duce și a unor miniștri prin agenți plătiți. Acestea erau menite să scandalizeze opinia publică și să justifice represiunea. S-au organizat pogromuri în toate situațiile în care o agitație populară devenea amenințătoare, mai ales dacă era legată de foamete. Agenți plătiți agitau mulțimile, fapt care atrăgea intervenția poliției și jafuri. Biserica Ortodoxă propovăduia împotriva Răului. Cazacii își demonstrau fidelitatea față de țar intervenind cu săbiile. Au urmat, în mod natural, valuri de emigrări ale populațiilor vizate, îndeosebi către imperiul Habsburgilor și Reich³². Acesta a fost și începutul sionismului.

Afluxul acestor imigranți, cel mai adesea săraci, stimula xenofobia acolo unde seoseau cu hainele lor slinoase și aspectul lor ciudat. Începea un ciclu nou. Când numeroși burghezi evrei începuseră să se integreze, imparțial, în țările unde se stabiliseră, în majoritate, de timp îndelungat, păstrând o legătură adesea firavă cu tradițiile, descopereau că erau identificați de adversari cu persoane cu care nu aveau, sau aveau puțin, legătură, vorbind adesea limbi diferite, cu statut social îndepărtat, răspândite în aproape toate pozițiile politice posibile și având un nivel cultural și cutume eterogene³³. Tendința spre asimilare a primit o lovitură³⁴. Evreii au sfârșit prin a considera ei înșiși că formau o națiune, la fel ca francezii sau germanii care își fabricaseră una, de puțin timp după cum vom vedea mai departe, însă în care credeau cu toată puterea³⁵. S-au creat asociații internaționale de apărare, fără a putea scăpa de divizări.

Aceasta este, în linii mari, natura antisemitismului industrial, când tânărul Adolf Hitler întreprinde prima lui călătorie vieneză, ca elev repetent, mic-burghez care și-a mâncat tainul adunat, artist umilit și – spune el – muncitor necalificat furat de syndicate, ducând o existență amărâtă pe care o mai înveseleau din când în când spectacole de operă wagneriene. Nu a dobândit atunci identitate intelectuală în afara unui pangermanism antihabsburgic. Și dacă citește o presă pătrunsă de temele folclorice ale „völkism-ului”³⁶, care cere uneori insistent exterminarea, pur și simplu, a rasei brune care

jinduieste lubric la femeia nordică, nu este încă antisemit. Deoarece, la vremea aceea, antisemitismul era pentru el antiudaism, o ideologie care nu îl atrăgea în mod special, el fiind nereligios.

Într-adevăr, Hitler este un modern. Ar vrea să devină arhitect ca să ridice clădiri nemaivăzute, deși Școala de Belle Arte nu-l dorește, având o pregătire insuficientă. Atunci, trăiește din expediente și pictează cărți poștale vândute unor asociații sau, de preferință, unor negustori evrei. Încearcă să răspândească în jurul lui teorii noi, ca urmare a faptului că își descoperise un oarecare talent de orator pe care și-l exercită prin azilurile de noapte unde este găzduit și vorbește vehement despre artă și politică, subiectele lui preferate. Așa că citește cu aviditatea și dezordinea unui cvasiautodidact. Acest tânăr declasat și nervos, leneș, dar inteligent, al cărui orgoliu este rănit, s-ar vedea revoluționar. Pentru asta, ar fi nevoie să adune idei mai puțin răsuflăte decât cele pe care presa de dreapta le poate oferi, apoi să le sintetizeze. Se va strădui, și va reuși.

Lumea este plină de idei, iar la Viena, punct de întâlnire al gândirii mai mult decât Parisul, ele îi sunt oferite celui care vrea să le descopere. Unele dintre cele mai vechi principii pe care le va îmbrățișa sunt, desigur, *colonialismul*, marea afacere europeană de la descoperirea Americii; *slavagismul*, tovarășul lui dintotdeauna; *naționalismul*, care merge până la Revoluția franceză, amplificat însă printr-o reacție în lanț în toată Europa; și *militarismul*, moștenire istorică atât a Franței, cât și a Prusiei. Mai recent, *mesianismul* lui Bonaparte și-a găsit simbolul, „völkisch”, în noul mit al „Kaiserului ascuns”. *Autoritarismul* s-a ridicat sub Bismarck ca alternativă credibilă la democrație. Dacă *birocratismul* dezvoltat de monarhiile rusești, austriece și prusace l-a făcut pe Gogol să zâmbească, în perioada asta trece drept eficient și rațional. *Populismul* este universal preluat de toate formele de socialism, iar cei de dreapta se străduiesc să găsească un mijloc spre a-l integra, așa cum a încercat Napoleon al III-lea în Franța. *Istoricismul*, comun pozitivismului și marxismului, este, probabil, esența spiritului modern. Forma juridică a *pozitivismului* autorizează promulgarea oricărei legi, fie ea cât de nebunească, doar cu condiția